

АНАЛІЗ СТАВЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ДО РЕЛІГІЇ В УКРАЇНІ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В даній статті розглядається питання ставлення українського народу до релігії. Наведено історичне підґрунтя процесів, значення і вплив релігії на різні аспекти життя в різні історичні епохи у світі загалом та в Україні зокрема. В роботі також проаналізовано результати наявних соціологічних досліджень з питання та їхнє практичне значення для нашої країни.

Ключові слова: соціологічне дослідження, релігія, конфесія, релігійні канони, релігійні питання.

Abstract

In this article the question of attitude of Ukrainians to a religion is observed. The article is referred to historical causes of the processes, meaning and influence of a religion on various aspects of life in different historical periods in world in general and in Ukraine in particular. The results of existing sociological researches in this area and their practical meaning for our country are also analyzed.

Keywords: sociological research, religion, confession, religious canons.

Сутність досліджуваної проблеми

Протягом віків релігія та ставлення до неї відігравали величезну роль у житті суспільства. Конфлікти на основі релігії – найзапекліші та найнебезпечніші, ставлення до релігії та власне її специфічні особливості в різні часи були причиною багатьох воєн, мільйонів вбивств, зіткнень тощо. Зараз ситуація значною мірою стабілізувалась у порівнянні з іншими історичними епохами, але, як показує досвід останніх десятиліть, релігійні війни не закінчуються, вони стали більш завуальованими, і досі становлять велику, приховану до певного часу, загрозу для людства. Саме в цьому полягає сутність вивчення даного питання під призмою соціології – ми повинні знати, які особливості і небезпеки містить у собі таке складне поняття, як релігія, і як змінюються людські настрої в такому контексті.[1]

Як особлива система духовної діяльності людей, релігія має власну специфічну структуру. У ній можна виділити такі основні елементи, як релігійна свідомість, релігійні почуття, релігійний культ, релігійні організації.

Релігійна свідомість містить два взаємопов'язаних і водночас відносно самостійних рівні: релігійні психологію та ідеологію. Релігійна психологія — це сукупність властивих масі віруючих уявлень, почуттів, настроїв, звичок, традицій, пов'язаних із певною системою релігійних ідей.

Релігійна ідеологія — це більш чи менш струнка система ідей, розробкою та пропагандою яких займаються релігійні організації, професійні богослови та служителі культу. В історичному аспекті релігійні психологія та ідеологія стають сходами розвитку релігії.

Релігія для віруючого — насамперед компенсація (хай навіть ілюзорна) усіх труднощів його земного буття. У свідомості релігійної людини відбувається перетворення тяжкої дійсності у бачення картин райського буття, ідеального світу, де панують рівність і свобода.

Є багато аргументів на користь заперечення релігії. Проте в сучасному суспільстві існує потреба втіхи, зняття психологічної напруги, викликані умовами повсякденного буття. Знищення цієї — хай ілюзорної — компенсації було б актом жорстокості. І можна погодитися з тим, що мова може йти не про знищення релігії, а про заміщення її іншими компенсаторами, які мають гуманістичний зміст. Однак необхідно враховувати й інше.

По-перше, головна ідея кожної релігії — ідея Бога як відображення абстрактної людини — не позбавлена гуманізму.

По-друге, глобальний гуманізм не заперечує всіх існуючих вірувань, національних традицій, звичаїв, світорозумінь, що склалися, та ін., більше того, він їх передбачає і на них ґрунтується. Тому, говорячи про перспективи релігії, мова може йти лише про її еволюцію. [2]

Однією з важливих функцій релігії є світоглядна. Вона полягає в тому, що релігія намагається створити власну картину світу, більш того, — власні соціально-гносеологічні схеми вдосконалення суспільного життя, визначити місце і роль людини в системі природи та суспільства.

Зміст релігійного світогляду — не божественний, а людський, або краще сказати — суспільний, незважаючи на його фантастичність.

Релігія виконує регулятивну функцію. Як будь-яка інша сфера духовної культури, вона створює певну систему норм і цінностей, але специфіка яких полягає насамперед у збереженні й закріпленні віри у надприродне. Цьому завданню підпорядковані не тільки культові дії, а й сімейно-побутові стосунки, система традицій і звичок. Підкреслимо, що релігія асимілювала багато елементів загальнолюдської моралі. А оскільки Бог, за висловом Ф. Енгельса, є відображенням абстрактної людини, то і релігійна мораль багато в чому має не якийсь надприродний, а людський, суспільний характер.

За певних історичних умов релігія виконує функцію інтегрування, тобто функцію збереження і зміцнення існуючої соціальної системи. Такою, наприклад, була роль католицизму у феодальному суспільстві, православ'я в дореволюційній Росії. Однак у ряді випадків релігія може стати і прапором соціального протесту, як це було, наприклад, із середньовічними ересями та сектами, з протестантизмом, прихильники якого в епоху його зародження боролись проти феодальних порядків.

На рівні окремої релігійної організації релігія виконує інтеграційну функцію, згуртовуючи одновірців. Однак одночасно релігія розділяє і протиставляє один одному послідовників різних релігій, що простежується і в сучасному релігійному житті України.

Релігії притаманна також комунікативна функція, яка полягає в підтримуванні зв'язків між віруючими шляхом створення почуття віросповідної єдності під час релігійних дій, в особистому житті, сімейно-побутових відносинах, а також стосунках у межах різноманітних клерикальних організацій і навіть клерикальних політичних партій.[3]

Ступінь актуальності даної проблеми в сьогоденні

В умовах сучасного суспільства релігія виконує, головним чином, ілюзорно-компенсаторну функцію. Не будучи панівною формою масової свідомості, вона задовольняє тільки особисті почуття віруючих.

Щодо світоглядної, регуляторної та комунікативної функції релігії, то в силу збереження релігійних організацій їхні масштаби визначаються особливостями конфесійних течій і категоріями віруючих, на яких, в свою чергу, впливає реальна дійсність.

На рівні суспільства зникає інтеграційна функція релігії: вона об'єднує лише віруючих певної конфесії, громади і втрачає роль провідного ідейного фактора, що покликаний зміцнювати суспільну систему.

За всіх часів одним з головних факторів, що підтримував релігійність, був страх, розгубленість людини перед смертельною небезпекою, нерозв'язних проблем. Церква не залишає поза своєю увагою знедолених та нещасних людей. Вона виявляє шире милосердя. Особливо зростає вплив церкви на переломні моменти історії: коли старі ідеали суспільства втрачають свою цінність, а нові ще не встигають закріпитися, на допомогу приходить релігія зі своїми моральними заповідями. Так було на початку 80-х рр. ХХ ст. у Польщі, коли з загостренням кризи в країні значно збільшився потік віруючих у костьоли. Зараз це відбувається й у нашій країні, причому небувалий інтерес до релігії спостерігається серед різних верств населення. Релігійний фактор зайняв особливе місце серед соціальних, історичних, психологічних факторів національно-духовного відродження. В Україні, по суті, розпочався новий етап розвитку релігійних конфесій. Він породив безліч проблем, пов'язаних з нормалізацією релігійного життя, пошуками шляхів урегулювання міжцерковних відносин.

Ступінь вивчення та розробки проблеми. Аналіз наявних соціологічних досліджень

За даними американського інституту Геллапа, у 2000 р. вірили в Бога і "вищу сутність" 95% жителів Африки. 97% Латинської Америки, 01% США. 89% Азії, 88% - Західної Європи, 84% - Східної Європи. Ці дані свідчать про надзвичайне поширення релігії у світі.

Щодо України, то наведемо результати дослідження, проведеного соціологічною службою Центру Разумкова з 25 по 30 березня 2016 року в усіх регіонах України за винятком Криму та окупованих територій Донецької та Луганської областей. Опитано 2018 респондентів віком від 18 років. Теоретична похибка вибірки не перевищує 2,3%.

До православних себе відносять 64,7% українців. Найбільша кількість православних (39,5%) ідентифікують себе з УПЦ Київського Патріархату. Друга за кількістю група (25,4%) вважає себе "просто православними", 23,3% відносять себе до УПЦ Московського Патріархату. 4,8% - православних – вірні УАПЦ, а 1,3% - безпосередньо "приписують" себе до Руської (Російської) Православної Церкви.

Із усіх опитаних греко-католиками вважають себе 8,2%; 1,2% - протестантами, а 0,8% - римокатоликами. 12,7% опитаних ідентифікують себе як «просто християни».

Серед церковних ієрархів найвищою довірою респондентів користується Патріарх Філарет. Повністю або скоріше йому довіряють 39,1% громадян України, скоріше, або зовсім не довіряють 12,9%. Не знають такого 23,5%.

Святославу, Главі Української Греко-Католицької Церкви довіряють повністю, або скоріше довіряють 24,7% опитаних, не довіряють зовсім або скоріше – 11,5%. У той же час не знають такого – 39,5%.

Митрополита Макарія (УАПЦ) не знають 41,2% опитаних. 20,3% повністю або скоріше довіряють йому; зовсім або скоріше йому не довіряють 13,4%. Митрополиту Онуфрію (УПЦ МП) повністю або скоріше довіряють 20,7%. Не довіряють зовсім або скоріше – 26,0%. Не знають його 31,0% опитаних.

44,3% українців, які вважають себе православними, підтримують "необхідність створення в Україні "Єдиної Помісної Православної Церкви, незалежної від інших церковних центрів за межами України?". 25% - не підтримують цю ідею, 30,7% не визначились. 46,2% українців, які відносять себе до православних, підтримують "звернення Верховної Ради України до Вселенського Патріарха Варфоломія із проханням надати автокефалію (незалежність) Православній Церкві в Україні". 18,5% не підтримують; 35,3% сказали, що їм важко відповісти.

21,6% православних вважають, якщо Єдина Українська Помісна Православна Церква буде створена, то її повинен очолити Філарет, Патріарх Київський і всієї України-Руси, Предстоятель Української Православної Церкви Київського Патріархату. 15,6% бачить на посаді глави "особу, яку визначить Вселенський Патріарх Варфоломій". 6,6% православних українців бачать у цій ролі Митрополита Онуфрія, Предстоятеля Української Православної Церкви Московського Патріархату (УПЦ МП). 2,9% вважають, що на чолі об'єднаної Церкви має стати Митрополит Макарій, Предстоятель Української Автокефальної Православної Церкви (УАПЦ). 52,8% православних вагалися з відповіддю на це питання.

Дослідження здійснювалося за підтримки Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні.[4]

Проблемна ситуація в даному дослідженні

Роль релігії в сучасному світі суперечлива. Однією з найбільш гострих проблем, що започатковується ще з епохи середньовіччя, є проблема релігії і війни. "Священною", "бажаною Богом", проголосили братовбивчу Іран і Ірак війну 1980 р., у якій загинули тисячі людей. Чи інший приклад. У 80-х рр. XX ст. виник рух сикхів (індійська релігійна громада) за створення національної держави Халі стан. У боротьбі за перетворення в життя цієї ідеї вони застосували організацію політичних убивств. Жертвами сикхських терористів стали ні в чому не винні громадяни, релігійні і суспільні діячі. У числі їхніх дивовижних злодіянь – убивства прем'єр-міністрів Індії Індіри і Раджива Ганді.

Часом церква втручається в державні справи, бажаючи зміцнити консервативні традиції. Так, у виборчій кампанії 1988 р. у США активну участь брали релігійні фундаменталісти, які виступали за введення обов'язкових молитов у школах, заборону абортів, обмеження політичної активності жінок.

Вплив релігії на особистість суперечлива: з одного боку, вона закликає людину дотримуватись високих моральних норм, прилучає до культури, а з іншого боку проповідує (принаймні, це роблять багато релігійних громад) покірність і смиренність, відмову від активних дій. В окремих випадках (як у ситуації із сикхами) вона сприяє агресивності віруючих, їхньому роз'єднанню і навіть протиборству. Але тут справа, не в релігійних положеннях, а саме в ставленні до релігії. В нашій країні питання релігійних суперечок стоїть не надто гостро, але ситуація потребує постійного контролю. Оскільки Україна живе і активно взаємодіє зі світом, піддається різним віянням, а крім того, є домівкою для людей різних віросповідань, критично необхідно тримати руку на пульсі, знати думку громадськості та підмічати зміни і негативні тенденції, які потрібно врегулювати.

Висновок

При всьому розходженні релігій у проповідуваних ними моральних цінностях багато спільного. Це робить можливим і необхідним терпиме ставлення віруючих різних релігійних конфесій одних до інших. Будь-якому суспільству необхідна людина духовна, вихована на гуманістичних ідеалах, серед яких одним із найважливіших є цінність людського життя. Не так уже важливо, яка релігія є для неї опорою в житті і чи є взагалі. Віротерпимість – найважливіша цінність сучасної цивілізації, і вона припускає повагу до будь-якої релігії та визнання її права на вільне існування. У конституціях дуже багатьох країн (у тому числі і України) проголошується "свобода совісті", право особистості сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої. Такий баланс необхідно підтримувати і надалі та всіма силами намагатися забезпечити абсолютно мирне співіснування різних релігій на одній території.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Слободянюк А.В. Значення соціології як науки та навчальної дисципліни в сучасному українському суспільстві / А. В. Слободянюк // Вісник «ВПП». – 2011. - №1. - 20с.
2. Загальне відношення до релігії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/vnz/reports/relig/21494/>

3. Роль релігії в життєсупільстві [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ua-referat.com/%D0%A0%D0%BE%D0%BB%D1%8C_%D1%80%D0%B5%D0%BB%D1%96%D0%B3%D1%96%D1%97_%D0%B2_%D0%B6%D0%B8%D1%82%D1%82%D1%96_%D1%81%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0

4. Ставлення громадян України до деяких релігійних лідерів та до створення Єдиної Помісної Православної Церкви [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://razumkov.org.ua/ua/napryamki/sotsiologichni-doslidzhennia/stavlennia-hromadian-ukrainy-do-deiakykh-relihiinykh-lideriv-ta-do-stvorennia-yedynoi-pomisnoi-pravoslavnoi-tserkvy>

5. Письменна А. В., Слободянюк А. В. Ставлення до релігії / А. В. Письменна, А. В. Слободянюк // Матеріали XLV Науково-технічної конференції ВНТУ, Вінниця, 23-24 березня 2016 р.

6. Слободянюк А. В. Психологія управління та конфліктологія [Текст] : навчальний посібник для практичних та семінарських занять / А. В. Слободянюк, Н. О. Андрущенко. – Вінниця : ВНТУ, 2010. – 120 с.

Стадній Олександра Юрївна – студентка групи 2СІ-146, факультет комп'ютерних систем та автоматики, Вінницький національний технічний університет Вінниця, e-mail: alix.stadny@gmail.com

Науковий керівник: **Слободянюк Анатолій Володимирович** – кандидат соціологічних наук, доцент кафедри суспільно-політичних наук, науковий керівник лабораторії соціологічних досліджень, Вінницький національний технічний університет, Вінниця.

Stadnii Oleksandra Iu. – Student of group 2SE-14, Faculty of computer systems and automation, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email: alix.stadny@gmail.com

Supervisor: **Slobodianiuk Anatolii V.** – Cand. Sc., Assistant Professor of Social and Political Sciences, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia